

УДК 338.434

Мельник К.Б.,

аспірантка Науково-дослідного інституту бізнесу
Національного університету біоресурсів і природокористування України

Фінансовий механізм агропромислових формувань в Україні та його роль у підвищенні ефективності їх виробничої діяльності

У статті розглядається фінансовий механізм агропромислових формувань в Україні та його роль у підвищенні ефективності їх діяльності. Проаналізовано чинну систему оподаткування щодо вертикально-інтегрованих підприємств (агрохолдингів) та її вплив на ефективність виробничої діяльності. Визначено основні фінансові ресурси та джерела формування капіталу агрохолдингів. Доводиться, що важливим фактором задля раціонального та високоефективного використання сільськогосподарських земель є захист національного товаровиробника, поліпшення системи кредитування підприємців в аграрній сфері та розробка цільових програм державної підтримки малого і середнього бізнесу на селі.

Ключові слова: фінансовий механізм, агрохолдинг, оподаткування, інвестування, бюджетне фінансування, фінансові ресурси.

Протягом останніх років в аграрному секторі економіки України відбулось суттєве скорочення кількості малих і середніх сільськогосподарських підприємств за рахунок переходу їх під контроль вертикально- та горизонтально-інтегрованих підприємств холдингового типу – агрохолдингів. Ситуація, що склалася на ринку продовольства, недостатньо дієвий регулятивний механізм, недосконалі земельні відносини, пов'язані з низьким попитом на сільськогосподарські угіддя, разом з їх доступністю, й стали основною передумовою становлення та розвитку агрохолдингів в Україні. Вони виробляють значну частку сільськогосподарської продукції й викликають неабиякий інтерес у науковців і практиків. На сучасному етапі все більше зростають вимоги до обґрунтування системи управління та виробничої діяльності агрохолдингів та їх фінансових складових.

Дослідженням фінансового механізму агроформувань займалися такі провідні вітчизняні економісти та науковці В. Андрійчук, О. Гудзь, М. Демяненко, С. Демяненко, П. Саблук, М. Кропивко, М. Пугачов, П. Лайко, Ю. Лупенко, О. Могильний, П. Стецюк, В. Ситник та ін.

Проте перспективи розвитку агрохолдингів все ж потребують подальшого обґрунтування з позиції їх фінансового забезпечення. Зокрема, необхідно приділити увагу фінансовому аспекту управління агрохолдингами, а саме – проблемам фінансування, кредитування, інвестування та оподаткування [2, с.8]. Оскільки у діяльності агрохолдингів виявляються як позитивні, так і негативні фактори, то існує необхідність в аналізі та обґрунтуванні питань їх фінансового механізму.

Мета цієї статті є аналіз фінансового механізму функціонування агрохолдингів в Україні та розробка пропозицій щодо його удосконалення за умов глобалізації та визначення основних елементів фінансового механізму та їх вплив на діяльність агроформувань.

Тривала криза аграрної сфери стала однією з причин створення агрохолдингових структур, фінансовий механізм яких здатний забезпечити навіть за умов нестачі вільних фінансових ресурсів розвиток аграрного сектора економіки, спрямований на інтеграційне зростання і створення великотоварних підприємств. Інтеграція холдингів дозволяє збільшити активи, розширити масштаби діяльності, підвищити технологічний рівень виробництва, оптимізувати базу оподаткування, домогтися податкових та кредитних пільг. Ефектом фінансової синергії більшою мірою володіє фінансовий механізм вертикально-інтегрованих структур [4].

Фінансовий механізм агрохолдингів особливо затребуваний за сучасних економічних умов, коли необхідна оперативна мобілізація фінансових ресурсів, їх ефективний перерозподіл у ключові сфери виробництва. Сучасна практика фінансового забезпечення агрохолдингів лише підтверджує складний і неоднозначний характер процесів його розвитку.

Таблиця 1

**Порівняння фінансових показників деяких агрохолдингів в Україні,
тис. доларів США**

Назва компанії	Фінансові показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Зміни 2012/2010, %
1	2	3	4	5	6
Авангард	Виручка (доход)	439700	553310	620306	41,07
	ЕВІТДА	193500	245800	279770	53,89
	Чистий прибуток	184800	196300	228230	23,5
	Чистий борг	77800	80300	148240	90,54
Агротон	Виручка	57,253	99,738	88,001	53,7
	ЕВІТДА	35,1	18,63	22,672	-35,4
	Чистий прибуток	15,985	270	8,194	-48,7
	Чистий борг	2,738	36,857	39,3	1335,35
Кернел	Виручка	1020500	1899100	2157400	111,4
	ЕВІТДА	190000	309600	322000	69,5
	Чистий прибуток	152000	226300	210782	38,67
	Чистий борг	290885	311604	615752	111,68
Мрія	Виручка	161,524	268,308	347,935	115,4
	ЕВІТДА	в/д*	в/д	в/д	в/д
	Чистий прибуток	144,338	149,978	174,293	20,75
	Чистий борг	65,535	268,8	470,339	617,7
Астарта	Виручка	292,742	423,572	457,519	56,29
	ЕВІТДА	133,397	146,805	112,369	-15,76
	Чистий прибуток	104,964	122,123	57,651	-45
	Чистий борг	146,274	254,626	321,052	119,49
Миронівський хлібопродукт	Виручка	944000	1229000	1408000	49,15
	ЕВІТДА	325000	401000	468000	44
	Чистий прибуток	215000	259000	311000	44,65
	Чистий борг	658000	801000	в/д	-
Індустріальна молочна компанія	Виручка	34 820	29 084	75 249	116,1
	ЕВІТДА	19 516	25 671	32 014	64,04
	Чистий прибуток	14 773	17 336	18 715	26,68
	Чистий борг	14 926	21 998	111 693	648,3

Джерело: складено автором на основі публічної інформації агрохолдингів.

Умовні позначення: в/д* – відсутні дані.

Досліджуючи основні фінансові показники агрохолдингів, слід відзначити, що фінансовий механізм вертикально-інтегрованих структур є досить ефективним та приводить до максимізації прибутків компаній.

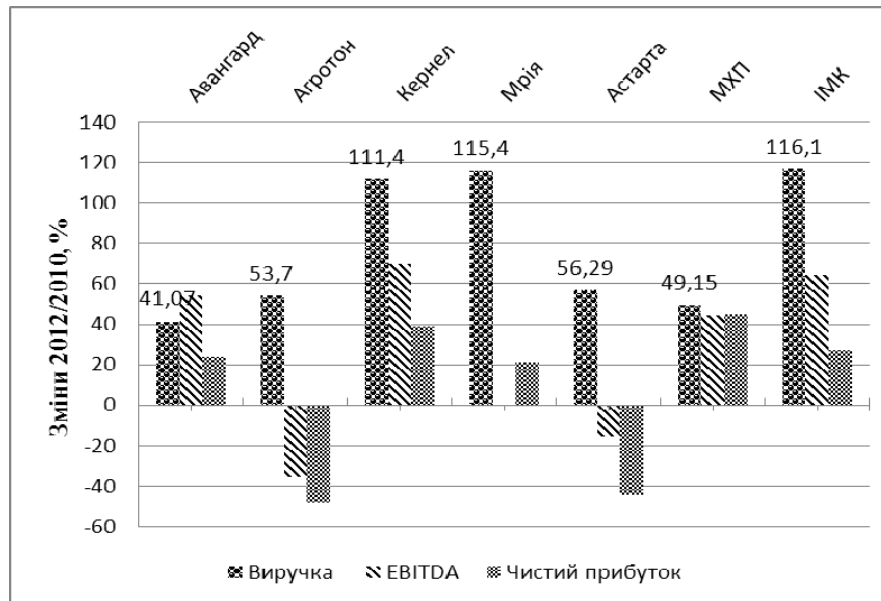

Рис. 1. Зміни фінансових показників деяких агрохолдингів, 2010–2012рр.

Джерело: розраховано автором за даними опублікованих річних звітів компаній

Власний капітал агрохолдингів формується в основному за рахунок вкладів своїх засновників. Найбільші агрохолдинги зареєстровані в офшорних зонах, або у тих країнах, де набагато простіші процедури започаткування та ведення бізнесу.

Таблиця 2

Країни реєстрації агрохолдингів України

Компанія	Країна реєстрації
Авангард	Кіпр
Агроженерасйон	Франція
Агротон	Кіпр
Астарта	Нідерланди
Кернел	Люксембург
Ландком	Велика Британія
Миронівський хлібопродукт	Люксембург
Мрія Агро	Кіпр
Сінтал	Кіпр
Трігон Агрі	Данія
Укрзернопродукт	Австрія
Укрпродукт	Велика Британія

Джерело: [1]

Проведений аналіз вказує на те, що більшість агрохолдингів України зареєстровані на Кіпрі в офшорній зоні Нікосія. Вибір цієї зони спеціальної юрисдикції не є випадковим, оскільки, по-перше, Україна є правонаступницею Угоди між урядами СРСР і Кіпру про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна від 29.10.1982 р., згідно з якою дивіденди, доходи і роялті оподатковуються за нульовою ставкою. По-друге, Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1.02.2006 р. № 44-р були внесені зміни до Розпорядження «Про перелік офшорних зон» (від 24.02.2003 р. № 77) про виключення з переліку офшорних зон Кіпру, що зараз не дає змогу провадити спеціальні правила оподаткування, передбачені ст. 161 Податкового кодексу України. Офшорна юрисдикція дає змогу холдинговим структурам застосовувати певні легальні і напівлегальні схеми обороту товарів і коштів [3, с.90].

Офшорні зони дозволяють уникати сплати податків на прибуток та сприяють вивезенню капіталу, проте основний негатив для України, як держави, полягає у тому, що ці компанії торгують своїми активами в обхід українського законодавства. Досі від оподаткування звільнялися будь-які доходи, що виникали на території України або Кіпру, які перераховувалися з однієї країни в іншу, за винятком деяких випадків оподаткування фізичних осіб та доходів постійних представництв.

Значна частина державної підтримки сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств здійснювалася через податкові пільги: фіксований сільськогосподарський податок (ФСП) і пільговий механізм сплати податку на додану вартість (ПДВ). У результаті дії ФСП щороку з державного бюджету Пенсійному фонду компенсувалася різниця між сумою, яку він мав би отримати на загальних підставах, і фактично сплаченою за спеціальними ставками збору на обов'язкове пенсійне страхування. Ці виплати в середньому становили 10–15% від загального обсягу бюджетної підтримки, що здійснювалася через Мінагрополітики. У сукупності, за оцінками фахівців, це забезпечувало аграрним підприємствам податкове навантаження втричі нижче, ніж в інших галузях української економіки. Більш справедливим було б непряму фінансову підтримку держави спрямовувати на малий та середній агробізнес [5, с.11].

Існує й інша проблема, пов'язана з оподаткуванням агрохолдингів. Місцеві бюджети не отримують податків від їх діяльності, бо здебільшого вони сплачуються за місцем знаходження їх центральних офісів, тобто у великих містах, також великі агрокорпорації не виконують одну з основних місій – створення нових робочих місць у сільській місцевості і розвиток цих територій.

З огляду на ці обставини, на нашу думку, доцільно в період організації таких формувань укладати договори між зацікавленими сторонами, тобто між материнською компанією, дочірніми сільськогосподарськими підприємствами і територіальними органами влади, які б закріплювали рівну економічну вигоду від спільного виробництва, обумовлювали відповідальність сторін, можливість контролю адміністрації за ефективним використанням природних та виробничих ресурсів, дотриманням екологічних норм, зобов'язували агрохолдинги брати участь у розвитку соціальної сфери села.

Потужним зовнішнім джерелом формування фінансових ресурсів є державна фінансова підтримка, незважаючи на обмеженість обсягів та проблемність доступу до неї. Агрохолдинги мають більші можливості щодо отримання прямої державної підтримки, хоча за умов дефіциту бюджетних ресурсів більше потребують пільг та дотацій малі та середні агропідприємства. Інтегрована структура холдингового типу користується всіма формами державної підтримки сільського господарства. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне переглянути порядок розподілу коштів з державного бюджету на підтримку галузі з внесенням відповідних змін до Закону «Про державну підтримку сільського господарства України» [1, с. 46].

Перевагою фінансового механізму агрохолдингу є можливість головної компанії перерозподіляти ресурси, змінювати напрям фінансових потоків, здійснювати інвестиційні проекти у своїй корпорації переважно за рахунок власних джерел фінансування. При їх нестачі холдинг залучає фінансові ресурси зі сторони, оскільки є платоспроможним і фінансово стійким.

Ми вважаємо, що відмінною рисою фінансового механізму агрохолдингів повинне стати залучення зовнішніх фінансових ресурсів за рахунок експортних операцій. Сукупний фінансовий ефект від розвитку експорту сільськогосподарської продукції (зерна, соняшнику та ін.) повинен бути метою не тільки для самих агрохолдингів, а й для економіки регіону в цілому. Це можливо лише при правовому, організаційному, науковому, інформаційному і економічному сприянні держави. Його оптимальною формою може стати обласна цільова програма. Вона дозволить скоординувати всі дії, об'єднати обмежені ресурси і сторонніх інвесторів, сконцентрувати їх на найбільш пріоритетних напрямках, забезпечити прозорість використання фінансових коштів і пов'язати їх з конкретними кінцевими результатами. Звичайно створення таких агрохолдингів може призвести до надмірної консолідації земельних ресурсів, зробити значну кількість селян безземельними [4].

З викладеного доходимо висновків, що агрохолдинги, використовуючи свої переваги, будь-якою ціною максимізують прибутки своїх власників, але докладають мінімум зусиль для задоволення потреб сільського населення.

Проведений аналіз діяльності агрохолдингів засвідчує, що форма вертикальної інтеграції структурних підрозділів має безперечні переваги перед іншими сільськогосподарськими підприємствами, вона є більш вдалою та ефективнішою. Цього досягається за рахунок кращої фондооснащеності виробництва. Наявність вільних коштів дає можливість інвестування в інноваційні технології та розширення виробництва.

Таким чином, задля раціонального та високоефективного використання сільськогосподарських земель агрохолдингами необхідно здійснювати конструктивну аграрну політику щодо розвитку сільського господарства, удосконалити земельне законодавство та відносини власності на землю й контролю за її використанням, встановити норми штрафних санкцій за невикористання або неналежне використання земель, регулювати експортно-імпорتنу діяльність агрохолдингів та сплату податків до місцевих бюджетів. Також, важливим фактором є захист національного товаровиробника, поліпшення системи кредитування підприємств в аграрній сфері та розробка цільових програм державної підтримки малого і середнього бізнесу на селі.

Література:

1. Борщ А.Г. Фінансові аспекти організації діяльності вітчизняних агрохолдингів / А.Г.Борщ: зб. наук. праць Таврійського держ. агротехнол. ун-ту. Серія: економічні науки. – 2012. – № 2(18). – Т.1. – С. 42-49.
2. Гудзь О. Є. Сучасний вимір фінансового забезпечення виробничої діяльності агроформувань / О. Є. Гудзь // Облік і фінанси АПК: наук.-вироб. журнал – 2009. – № 2. – С. 8-12
3. Гуроров А. О. Корпоратизація сільського господарства в Україні / А.О.Гуроров // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 4. – С. 82-92.
4. Нірода Д.С. Регіональні проблеми фінансово-кредитного забезпечення раціонального землекористування [Електронний ресурс] / Д.С. Нірода // Режим доступу – http://www.eibbook.com/book_302_page_1
5. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація: наук.доп. / О.М.Бородіна, В.М.Геєць, А.О. Гуроров та ін.; за ред. В.М. Гейця, О.М.Бородіної, І.В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2012. – 56 с.

Мельник Е.Б., аспірантка Національного університета біоресурсів і природопольовання України

Финансовый механизм агропромышленных формирований в Украине и его роль в повышении эффективности их производственной деятельности. В статье рассматривается финансовый механизм агропромышленных формирований в Украине и его роль в повышении эффективности их деятельности. Проанализировано действующую систему налогообложения вертикально-интегрированных предприятий (агрохолдингов) и ее влияние на эффективность производственной деятельности. Определены основные финансовые ресурсы и источники формирования капитала агрохолдингов. Доказывается, что важным фактором для рационального и высокоэффективного использования сельскохозяйственных земель является защита товаропроизводителя, улучшение системы кредитования предприятий в аграрной сфере и разработка целевых программ государственной поддержки малого и среднего бизнеса на селе.

Ключевые слова: финансовый механизм, агрохолдинг, налогообложение, инвестирование, бюджетное финансирование, финансовые ресурсы.

Melnyk K.B., Postgraduate student of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine **Financial mechanism of agroindustrial formations in Ukraine and its role in increasing the efficiency of their production activities.** The paper considers the financial mechanism of agroindustrial formations in Ukraine and its role in improving of their production activities. The current taxation system of vertically integrated companies (agricultural holdings) and its impact on the efficiency of production activity is analyzed. The main financial resources and sources of capital of agricultural holdings are defined. It is proved, that the important factor for sustainable and highly efficient use of agricultural land is the protection of producers, improvement of the enterprises crediting system in the agricultural sector and the development of targeted programs for state support of small and medium-sized businesses in the village.

Key words: financial mechanism, agricultural holding, tax, investment, budgetary financing, financial resources.